

Верховний
Суд

Правові висновки Великої Палати Верховного Суду у господарських справах

Віталій Уркевич,
суддя Великої Палати Верховного Суду

Правовий практикум

м. Київ, 31 травня 2019 року

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах щодо
земельних спорів

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 11 листопада 2014 року у справі №21-405a14
- у разі прийняття органом місцевого самоврядування **ненормативного акта, що застосовується одноразово, який після реалізації вичерпує свою дію фактом його виконання** і з прийняттям якого виникають правовідносини, пов'язані з реалізацією певних суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів (зокрема, рішення про передачу земельних ділянок у власність, укладання договору оренди), позов, предметом якого є спірне рішення органу місцевого самоврядування, не повинен розглядатися, оскільки обраний позивачем спосіб захисту порушених прав не забезпечує їх реального захист
- Позиція Великої Палати ВС:
 - **ВП ВС відступила від висновку ВСУ** та зазначила, що рішення органу місцевого самоврядування у сфері земельних відносин, **яке має ознаки ненормативного акта та вичерпує свою дію після його реалізації, може оспорюватися з точки зору законності, а вимоги про визнання рішення незаконним - розглядатися в порядку цивільного або господарського судочинства**. Особа, законний інтерес або право якої порушено, може скористатися способом захисту, який прямо передбачено нормою матеріального права. На позивача не можна покладати обов'язок об'єднання вимог про визнання протиправним і скасування рішення органу місцевого самоврядування та вимог про скасування правовстановлюючих документів на земельну ділянку, укладених (виданих) на підставі такого рішення

постанови від 30 травня 2018 року у справі № 923/466/17 (провадження №12-89гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506122>, від 19 червня 2018 року у справі № 916/1979/13 (провадження №12-62гс18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77521253>

Відступ від висновку щодо застосування норми права

висновки, викладені у постановках Верховного Суду України від 30 листопада 2016 року у справі №922/1008/15, від 07 грудня 2016 року у справі № 922/1009/15, від 12 квітня 2017 року у справі № 922/207/15

- можливість стягнення суми орендної плати, за відсутності укладеного між сторонами договору оренди землі, на підставі приписів статей 1212 – 1214 ЦК України

Позиція Великої Палати ВС:

- ВП ВС не відступила від висновку ВСУ та вказала, що немає підстав для застосування до спірних правовідносин приписів чинного законодавства України про відшкодування шкоди (збитків) власникам земельних ділянок, оскільки до моменту оформлення власником об'єкта нерухомого майна права оренди земельної ділянки, на якій розташований цей об'єкт, відносини з фактичного користування земельною ділянкою без укладеного договору оренди та недоотримання її власником доходів у вигляді орендної плати є за своїм змістом **кондикційними**
- **фактичний користувач** земельної ділянки, що без достатньої правової підстави за рахунок власника цієї ділянки **зберіг у себе кошти, які мав заплатити за користування нею**, зобов'язаний повернути ці кошти власнику земельної ділянки на підставі частини першої статті 1212 Цивільного кодексу України

постанова від 20 листопада 2018 року у справі № 922/3412/17 (провадження №12-182Гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78297802>

Відступ від висновку щодо застосування норми права

висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 17 січня 2011 року у справі № 35/390 (провадження № 3-66г10)

- визнання судом **укладеним договором оренди земельної ділянки за відсутності рішення органу місцевого самоврядування** про передачу позивачу цієї ділянки в оренду є **порушенням виключної компетенції** органу місцевого самоврядування на розпорядження землями від імені народу України
- Позиція Великої Палати ВС:
- **ВП ВС не відступила від висновку ВСУ** та вказала, що за змістом статей 116, 124 Земельного кодексу України та статті 16 Закону України «Про оренду землі» передача земельної ділянки в оренду здійснюється на підставі рішення органу місцевого самоврядування шляхом укладення відповідного договору оренди. Прийняття уповноваженим органом місцевого самоврядування **рішення про передачу в користування (оренду) земельної ділянки**, яка перебуває у комунальній власності, є **необхідною умовою для передачі такої земельної ділянки в оренду**

постанова від 04 грудня 2018 року у справі № 32/563 (провадження №12-172гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977414>

Виключна правова проблема

застосування положень законів України «Про благоустрій населених пунктів», «Про регулювання містобудівної діяльності» та Порядку розміщення тимчасових споруд для провадження підприємницької діяльності, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та ЖКГ України від 21 жовтня 2011 року №244, зареєстрованого в Міністерстві юстиції 22 листопада 2011 року за № 1330/20068, **щодо визначення правового режиму використання земельної ділянки для розміщення тимчасової споруди**

Позиція Великої Палати ВС:

- за змістом статті 28 Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», з урахуванням положень законів України «Про благоустрій населених пунктів» і «Про місцеве самоврядування в Україні» та Порядку, **отримання паспорта прив'язки тимчасової споруди на підставі відповідного рішення органу місцевого самоврядування про надання дозволу на її розміщення, а також наявність належним чином укладеного договору щодо пайової участі в утриманні об'єкта благоустрою є підставою для встановлення такої тимчасової споруди**

постанова від 12 червня 2018 року у справі № 905/1552/16 (провадження № 12-124гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74963900>

Виключна правова проблема

- застосування ЗК України та законів України «Про управління об'єктами державної власності», «Про використання земель оборони» і «Про правовий режим майна у Збройних Силах України» щодо розпорядження земельними ділянками, які мають правовий режим земель оборони
- Позиція Великої Палати ВС:
 - правочини, що передбачають відчуження земельних ділянок, які відносяться до земель оборони, здійснюються з обов'язковим наданням Кабінетом Міністрів України, як органом, що здійснює розпорядження цими землями, згоди на таке відчуження
 - виникнення права власності на нежитлові будівлі, розміщені на земельній ділянці, що перебувала у постійному користуванні, в осіб, які згідно земельного законодавства не можуть бути суб'єктами права постійного користування, не є підставою для переходу права постійного користування на землю до названих осіб і не зумовлює автоматичного набуття права оренди такої земельної ділянки

постанова від 12 червня 2018 року у справі №916/3727/15 (провадження № 12-126гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75068891>

Визначення юрисдикції судів

у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатись справа про визнання недійсним частини рішення сільської ради, яким визнано комунальною власністю територіальної громади землі, включені в межі населеного пункту (крім земель приватної власності та земельних ділянок державної власності, що не можуть передаватися у комунальну власність)

Позиція Великої Палати ВС:

- згідно зі статтями 1, 12 ГПК України та з урахуванням приписів ст. 17 КАС України розгляду адміністративними судами підлягають спори, що мають в основі публічно-правовий характер, тобто впливають з владно-розпорядчих функцій або виконавчо-розпорядчої діяльності публічних органів. Якщо в результаті прийняття рішення порушується право особи на земельну ділянку, то спір стосується приватноправових відносин і підлягає розгляду в порядку цивільного чи господарського судочинства залежно від суб'єктного складу сторін спору

постанова від 26 червня 2018 року у справі № 902/517/17 (провадження № 12-78гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75241913>

Окрема думка судді ВП ВС Прокопенка О. Б. – спірні правовідносини у справі стосуються рішення органу місцевого самоврядування, прийнятого відповідачем як суб'єктом владних повноважень, цей спір є публічно-правовим і має вирішуватися судами за правилами КАС

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства** (господарського чи **адміністративного**) має розглядатись справа із спору про визнання незаконними та скасування рішень державного реєстратора
- Позиція Великої Палати ВС:
 - спір у цій справі стосується **виключно проведення державної реєстрації права власності на земельну ділянку**, а не підстав набуття такого права, та не є спором про право, а підлягає розгляду **за правилами адміністративного судочинства** з огляду на те, що виник внаслідок виконання відповідачем владних управлінських функцій та має публічно - правовий характер

постанова від 11 квітня 2018 року у справі № 910/8424/17 (провадження №12-39гс18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73408853>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства (господарського чи адміністративного)** мають розглядатись справи зі спору про визнання незаконним та скасування розпорядження голови районної державної адміністрації про надання дозволу СТОВ на розробку технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) для подальшого надання їх в оренду
- Позиція Великої Палати ВС:
 - **розпорядження про надання дозволу СТОВ на розробку технічної документації із землеустрою щодо встановлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) для подальшого надання в оренду за межами населених пунктів на території сільської ради приймалось райдержадміністрацією під час здійснення нею владних управлінських функцій** відповідно до ст.13 Закону «Про порядок виділення в натурі (на місцевості) земельних ділянок власникам земельних часток (паїв)»
 - відсутнє порушення приватного права держави у спірних відносинах, відповідно, **ознаки приватноправового спору у цій справі також відсутні**, натомість райдержадміністрація реалізовувала свої контрольні функції у сфері управлінської діяльності. Отже спір у цій справі **підпадає під юрисдикцію адміністративного суду**

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства (господарського чи цивільного)** має розглядатись справа зі спору про визнання недійсним та скасування наказу ГУ Держгеокадастру, яким **затверджено проект землеустрою щодо відведення земельних ділянок та надано фізичній особі в приватну власність земельну ділянку для ведення садівництва із земель сільськогосподарського призначення державної власності**
- Позиція Великої Палати ВС:
 - ураховуючи, що позивач звернувся до господарського суду з позовом про визнання недійсним і скасування наказу ГУ Держгеокадастру, яким затверджено проект землеустрою та надано земельну ділянку із земель державної власності у власність фізичній особі, такий **спір є приватноправовим і за суб'єктним складом сторін підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства**, оскільки його вирішення впливає на права та обов'язки цієї фізичної особи
 - сама лише обставина, що **власник спірної земельної ділянки (фізична особа) не був зазначений як відповідач**, не могла бути підставою для розгляду спору господарськими судами, адже **предмет спору безпосередньо стосується прав і обов'язків такої особи**

постанови від 8 травня 2018 року у справі № 910/13755/17 (провадження №12-60гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73952241>, від 20 листопада 2018 року у справі № 911/44/17 (провадження №12-225гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78160765>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має вирішуватись спір про стягнення безпідставно збережених коштів у розмірі орендної плати за використання земельної ділянки для експлуатації та обслуговування нежитлової будівлі, право власності на яку зареєстровано за відповідачем як фізичною особою
- Позиція Великої Палати ВС:
 - надання в оренду земельної ділянки фізичній особі не пов'язується з її державною реєстрацією як підприємця. Крім того, наявність такого статусу не може свідчити про те, що з моменту державної реєстрації фізичної особи-підприємця вона виступає в такій якості у всіх правовідносинах, зокрема і щодо набуття в оренду земельної ділянки
 - спір про стягнення безпідставно збережених коштів у розмірі орендної плати за використання земельної ділянки для експлуатації та обслуговування нежитлової будівлі, право власності на яку зареєстровано за відповідачем як фізичною особою підлягає розгляду у порядку цивільного судочинства, оскільки відсутні належні докази, що підтверджують використання спірної земельної ділянки відповідачем в комерційних цілях
 - відповідач набув у спірних правовідносинах цивільних прав на користування земельною ділянкою, без якої існування будівлі та її використання є неможливим, як фізична особа – суб'єкт земельних відносин

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах щодо
корпоративних спорів

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 18 листопада 2014 року у справі № 910/10168/13
- **вартість частини майна товариства**, яка підлягає виплаті учаснику, **повинна відповідати вартості чистих активів товариства**, визначеній у встановленому законодавством порядку, пропорційно його частці в статутному капіталі товариства на підставі балансу, складеного на дату виходу (виключення)
- Позиція Великої Палати ВС:
 - **ВП ВС відступила від висновку ВСУ** та зазначила, **що вартість частини майна товариства, належна до сплати учаснику, який виходить із цього товариства, має визначатися із дійсної (ринкової) вартості об'єкта оцінки, з урахуванням всього майна товариства**

постанова від 24 квітня 2018 року у справі № 925/1165/14 (провадження № 12-38гс12) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/73896751>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства (цивільного чи господарського)** має розглядатися спір щодо стягнення (повернення) грошових коштів, **виплачених у вигляді дивідендів** на користь відповідачів – учасників (засновників) ТОВ
- Позиція Великої Палати ВС:
 - спори, які виникають **між ТОВ та його учасниками** стосовно набуття коштів товариства цими учасниками у якості **дивідендів або стосовно збереження таких коштів без достатніх правових підстав, мають корпоративний характер** та підлягають розгляду господарськими судами

постанова від 03 липня 2018 року у справі № 917/1345/17 (провадження №12-144гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75215615>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (цивільного чи господарського) має розглядатись справа за позовом фізичної особи (колишнього учасника товариства) до фізичної особи про розірвання договору купівлі-продажу частки в статутному капіталі товариства
- Позиція Великої Палати ВС:
 - за змістом статей 1, 2, 12 ГПК України (у редакції, чинній на час розгляду справи судами попередніх інстанцій), з урахуванням приписів статті 167 ГК України, спори у справах, які виникають з корпоративних відносин між учасниками приватного підприємства щодо розірвання укладеного між ними договору купівлі-продажу (відступлення) частки в статутному капіталі цього підприємства, є господарсько-правовими і підлягають розгляду за правилами господарського судочинства

постанова від 23 травня 2018 року у справі № 911/3494/16 (провадження № 12-44гс18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74440210>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (цивільного чи господарського) мають розглядатись справи зі спору про визнання втраченою системи реєстру власників іменних цінних паперів товариства
- Позиція Великої Палати ВС:
 - справи, що виникають у спорах між акціонерним товариством та його акціонером (акціонерами), які пов'язані із втратою системи реєстру власників іменних цінних паперів та порушенням товариством своїх обов'язків щодо відновлення реєстру власників іменних цінних паперів, слід розглядати як справи, що виникають із корпоративного спору, а отже вони є підвідомчими господарським судам

постанова від 11 квітня 2018 року у справі № 911/3704/16 (провадження № 12-49гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73408829>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатись справа за позовом юридичної особи до фізичної особи про стягнення витрат на проведення аудиту
- Позиція Великої Палати ВС:
 - спори, що виникають між товариством та його учасником на підставі частини четвертої статті 146 ЦК України про відшкодування витрат товариства, пов'язаних із проведенням на вимогу учасника аудиторської перевірки річної фінансової звітності товариства, належать до юрисдикції господарських судів, оскільки спірні правовідносини тісно пов'язані із реалізацією учасником своїх корпоративних прав, зокрема права на управління товариством і права на отримання інформації про товариство

постанова від 16 травня 2018 року у справі № 904/2194/17 (провадження № 12-79гс18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74121030>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатись справа за позовом ТОВ до державного реєстратора про визнання дій державного реєстратора неправомірними
- Позиція Великої Палати ВС:
 - спір між учасниками юридичної особи або спір учасників юридичної особи з цією юридичною особою щодо скасування запису в ЄДР є корпоративним спором і підлягає вирішенню за правилами господарського судочинства
 - вимога про визнання неправомірними дій державного реєстратора з внесення в ЄДР відомостей, щодо достовірності яких виник корпоративний спір, має похідний характер від корпоративного спору та залежить від наявності самого порушеного права, яке підлягає захисту у ефективний спосіб
- постанова від 04 вересня 2018 року у справі № 904/5857/17 (провадження № 12-96гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76536465>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (цивільного чи господарського) має розглядатись справа за позовом фізичної особи до ПАТ про стягнення невикладених їй та її померлому чоловікові (акціонерам товариства) дивідендів, втрат від інфляції та річних
- Позиція Великої Палати ВС:
 - оскільки предметом спору в цій справі є стягнення з акціонерного товариства на користь його акціонера дивідендів за акціями, що успадковані нею від чоловіка, інфляційних втрат і 3% річних, а також ураховуючи, що відповідач не оспорує обсяг майнових прав (розмір дивідендів), успадкованих позивачкою від померлого, та відповідний порядок їх спадкування, то цей спір за своєю правовою природою є корпоративним, адже стосується діяльності акціонерного товариства, стороною якого є акціонер цього товариства, тобто виник із корпоративних відносин і підлягає розгляду за правилами господарського судочинства

постанова від 11 вересня 2018 року у справі № 910/18015/17 (провадження № 12-155гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76649426>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатися спір, що виник між фізичною особою - учасником товариства та ТОВ щодо встановлення нікчемності договору оренди нерухомого майна
- Позиція Великої Палати ВС:
 - якщо учасник (акціонер) господарського товариства обґрунтовує позовні вимоги щодо оспорення договору, укладеного товариством, порушенням останнім у ході статутної діяльності корпоративних прав такого учасника (акціонера), то цей спір відноситься до юрисдикції господарських судів

постанова від 13 березня 2019 року у справі № 916/3245/17 (провадження № 12-13гс19) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80854765>

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах
про банкрутство

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновок, викладений у постанові Верховного Суду України від 29 березня 2017 року у справі № 3-1591гс16
- визнання та включення до реєстру вимог кредитора-заставодержателя окремо вимог, забезпечених заставою його майна, повинно враховувати реальний розмір заборгованості за кредитним договором, що існує на момент подання заяви кредитора, та з огляду на момент порушення справи про банкрутство. Оцінка предмета забезпечення (майна) на момент укладення договору поруки (іпотеки) не впливає на визначення розміру забезпечувального зобов'язання
- Позиція Великої Палати ВС:
 - ВП ВС відступила від висновку ВСУ та зазначила, що вирішенні питання про визнання заявлених забезпечених кредиторських вимог та включення їх окремо до реєстру суди повинні встановити на підставі належних та допустимих доказів, які саме вимоги кредитора, зазначені в його заяві, забезпечені заставою майна та розмір цих вимог незалежно від вартості цього майна за договором

постанова від 15 травня 2018 року у справі № 902/492/17 (провадження № 12-52гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74218793>

Виключна правова проблема

- визначення повноважень засновника комунального підприємства щодо позбавлення самого комунального підприємства-боржника його майна, і як наслідок – порушення провадження у справі про банкрутство такого боржника з огляду на неможливість погашення ним наявної заборгованості перед кредиторами
- Позиція Великої Палати ВС:
 - ГК України визначено регулювання діяльності комунальних некомерційних підприємств аналогічно до діяльності державних казенних підприємств, без наділення вказаних суб'єктів повною самостійною відповідальністю у відносинах з третіми особами
 - муніципальний орган (орган місцевого самоврядування) несе субсидіарну відповідальність за зобов'язаннями муніципального підприємства

постанова від 12 червня 2018 року у справі № 5023/4388/12 (провадження № 12-102гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/76381567>

Виключна правова проблема

- встановлення правової природи вимог (грошових або майнових) які виникають у справах про банкрутство щодо звернення фізичних осіб вкладників (інвесторів) у справу про банкрутство забудовника, в той час коли укладені між боржником та кредитором інвестиційні договори продовжують діяти і щодо боржника ще не введено ліквідаційну процедуру у справі про банкрутство
- Позиція Великої Палати ВС:
 - ВП ВС не погоджується з висновками судів попередніх інстанцій про те, що внаслідок укладення інвестиційного договору між боржником та скаржниками виникли виключно майнові зобов'язання, а їх вимоги мають речово-правовий характер
 - правова природа інвестиційного договору поєднує положення низки різних договорів, передбачених ЦК України, та може бути підставою виникнення у його сторін також грошових зобов'язань

постанова від 29 січня 2019 року у справі № 916/4644/15 (провадження № 12-114гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/79684989>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатись спір в частині позовних вимог про визнання недійсним договору іпотеки та похідних від нього вимог про скасування рішення про державну реєстрацію прав та їх обтяжень щодо боржника
- Позиція Великої Палати ВС:
 - вимоги про визнання недійсними правочинів підлягають розгляду в межах справи про банкрутство у випадках, коли їх стороною є безпосередньо боржник.
 - вимоги про визнання недійсними торгів, у яких предметом продажу є не майно боржника, а лише право вимоги до нього, не розглядаються у межах справи про банкрутство, оскільки боржник у такому разі не є учасником оскаржуваних торгів, а отже, не є стороною оскаржуваного правочину - договору купівлі-продажу, укладеного за результатами таких торгів

постанова від 12 березня 2019 року у справі № 918/420/16 (провадження № 12-130гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/81013407>

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах про банки та
банківську діяльність

Виключна правова проблема

- застосування судами статей 1058, 1061 Цивільного кодексу України щодо визначення розміру відсотків за позадоговірне користування банківською установою грошовим вкладом
- Позиція Великої Палати ВС:
 - термін «користування чужими грошовими коштами» може використовуватися у двох значеннях. Перше - це одержання боржником (як правило, за плату) можливості правомірно не сплачувати кредиту борг протягом певного часу. Друге значення - прострочення виконання грошового зобов'язання, коли боржник повинен сплатити гроші, але неправомірно не сплачує їх;
 - кредитний договір може відповідно до частини 2 статті 625 ЦК України встановлювати проценти за неправомірне користування боржником грошовими коштами як наслідок прострочення боржником виконання грошового зобов'язання. І такі проценти можуть бути стягнуті кредитором й після спливу визначеного кредитним договором строку кредитування чи у разі пред'явлення до позичальника вимоги згідно з частиною 2 статті 1050 ЦК України.
- постанова від 23 травня 2018 року у справі №910/1238/17 (провадження № 12-83гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74809461>, ухвала від 24 січня 2019 року у справі № 5017/1987/2012 (провадження № 12-289гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79383463>

Виключна правова проблема

- звернення стягнення на предмет іпотеки за рішенням суду у спосіб визнання права власності на нерухоме майно без дотримання порядку набуття права власності на іпотечне майно, узгодженого сторонами в іпотечному договорі
- Позиція Великої Палати ВС:
 - передача іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки є способом позасудового врегулювання, який здійснюється за згодою сторін без звернення до суду
 - суди не наділені повноваженнями звертати стягнення на предмет іпотеки шляхом визнання права власності на нього за іпотекодержателем

постанова від 23 травня 2018 року у справі № 916/5073/15 (провадження № 12-33гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74506067>

Виключна правова проблема

- застосування судами норм статей 512, 515, 1054 та глави 73 Цивільного кодексу України щодо розмежування договору факторингу та інших способів відступлення права вимоги
- Позиція Великої Палати ВС (1):

Договір факторингу є правочином, який характеризується тим, що:

- а) йому притаманний специфічний суб'єктний склад (клієнт - фізична чи юридична особа, яка є суб'єктом підприємницької діяльності, фактор - банк або інша фінансова установа, яка відповідно до закону має право здійснювати фінансові, в тому числі факторингові операції, та боржник - набувач послуг чи товарів за первинним договором);
- б) його предметом може бути лише право грошової вимоги (такої, строк платежу за якою настав, а також майбутньої грошової вимоги);
- в) метою укладення такого договору є отримання клієнтом фінансування (коштів) за рахунок відступлення права вимоги до боржника;

Виключна правова проблема

- Позиція Великої Палати ВС (2):
 - г) за таким договором відступлення права вимоги може відбуватися **виключно за плату**;
 - д) його **ціна визначається розміром винагороди фактора** за надання клієнтові відповідної послуги, і цей розмір може встановлюватись **у твердій сумі**; у формі **відсотків** від вартості вимоги, що відступається; у вигляді **різниці** між номінальною вартістю вимоги, зазначеної у договорі, та її ринковою (дійсною) вартістю тощо;
 - е) **вимоги до форми** такого договору визначені у статті 6 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Правочин, якому не притаманні перелічені ознаки, є **не договором факторингу, а правомочинном з відступлення права вимоги**.

- постанова від 11 вересня 2018 року у справі № 909/968/16 (провадження № 12-97гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/76860058>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) мають розглядатися спори, які виникають під час ліквідації банку
- Позиція Великої Палати ВС:
 - за змістом статей 1, 12 ГПК України (у редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин), з урахуванням приписів Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», справи у спорах між суб'єктами господарювання, де однією зі сторін є банк, повноваження органів управління та контролю якого здійснює Фонд гарантування вкладів фізичних осіб під час процедури виведення такого банку з ринку або його ліквідації, у тому числі в особі уповноваженої особи (осіб) ФГВФО, відносяться до юрисдикції господарських судів

постанова від 18 квітня 2018 року у справі № 910/8132/17 (провадження № 12-27гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/73727760>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатись справа за позовом про визнання недійсним наказу уповноваженої особи ФГВФО щодо наслідків виявлення нікчемних правочинів (договорів, операцій)
- Позиція Великої Палати ВС:
 - справи у спорах між суб'єктами господарювання, де однією зі сторін є банк, повноваження органів управління та контролю якого здійснює ФГВФО під час процедури виведення такого банку з ринку або його ліквідації, у тому числі в особі уповноваженої особи (осіб) Фонду, відносяться до юрисдикції господарських судів;
 - розпорядчий документ УО ФГВФО (наказ, рішення) є не правочином у розумінні цивільного законодавства України, а внутрішнім документом банку, який прийнято особою, що здійснює повноваження органів управління та контролю банку, спрямованим на збереження активів і документації банку та який діє у межах цієї юридичної особи

постанови від 16 травня 2018 року у справі № 910/17448/16 (провадження № 12-17гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74188562>, від 05 лютого 2019 року у справі № 910/9935/16 (провадження № 12-221гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80112387>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства (господарського чи цивільного)** має вирішуватись спір про стягнення заборгованості за кредитним договором, в якому однією із сторін є **фізична особа-підприємець**
- Позиція Великої Палати ВС:
 - кредитний договір був укладений **з фізичною особою як зі споживачем** у розумінні Закону України «Про захист прав споживачів», тобто як із фізичною особою, яка **отримала відповідний кредит для особистих потреб**, безпосередньо не пов'язаних з її підприємницькою діяльністю
 - предметом позову в цій справі є стягнення заборгованості за кредитним договором з позичальника - фізичної особи, а звідси такий **приватноправовий спір за суб'єктним складом сторін підлягає розгляду за правилами цивільного судочинства**

постанова від 06 червня 2018 року у справі № 910/16713/15 (провадження № 12-118гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74660029>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатися справа за позовом банку до фізичної особи - поручителя про стягнення заборгованості за кредитним договором, укладеним між банком та суб'єктом господарювання
- Позиція Великої Палати ВС:
 - за змістом статті 20 ГПК України до юрисдикції господарських судів належать справи у спорах щодо правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, якщо сторонами цього основного зобов'язання є юридичні особи та (або) фізичні особи - підприємці. У цьому випадку суб'єктний склад сторін правочинів, укладених для забезпечення виконання основного зобов'язання, не має значення для визначення юрисдикції господарського суду щодо розгляду відповідної справи
- постанова від 19 березня 2019 року у справі № 910/16713/15 (провадження № 12-253гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81013405>

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах щодо
виконавчого провадження

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновок, викладений у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 18 січня 2018 року у справі № 565/256/15-ц
 - провадження з виконання судових рішень є завершальною і невід'ємною частиною (стадією) судового провадження по конкретній справі, в якій провадження за скаргою на дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої служби не відкривається, а тому **судовий збір за подання такої скарги не сплачується**
 - Позиція Великої Палати ВС:
 - **ВП ВС відступила від висновку КЦС ВС** та зазначила, що перелік заяв і скарг, **за подання яких не справляється судовий збір, наведений у частині другій статті 3 Закону України «Про судовий збір»**, і в цьому переліку відсутні скарги щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів державної виконавчої служби. **Судовий збір має справлятися на загальних підставах**
- постанова від 29 травня 2018 року у справі № 915/955/15 (провадження № 12-66гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506127>
- **Окрема думка суддів ВП ВС Гудими Д. А, Лященко Н. П., Ситнік О.М.** – скажники у справах за скаргами на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця не повинні сплачувати судовий збір як за подання скарги до суду першої інстанції, так і на наступних стадіях судового процесу

Виключна правова проблема

- застосування ГПК України щодо права на апеляційне оскарження ухвали про відмову у зміні способу чи порядку виконання судового рішення
- Позиція Великої Палати ВС:
 - відсутність у переліку частини 1 статті 255 ГПК України ухвали про відмову у зміні способу виконання рішення, не позбавляє особу визначеного частиною сьомою статті 331 ГПК України права оскаржити в апеляційному порядку відповідну ухвалу суду першої інстанції
- постанова від 19 червня 2018 року у справі № 18/1544-10 (провадження № 12-127гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/75004257>

Виключна правова проблема

- законодавче врегулювання **обов'язку приватних виконавців передавати виконавчі документи державному виконавцю**, який відкрив перше виконавче провадження,
- Позиція Великої Палати ВС:
 - Закон України «Про виконавче провадження» передбачає **обов'язок лише державного виконавця передати відкрите виконавче провадження іншому державному виконавцю**, який першим відкрив виконавче провадження, для виконання ним у рамках зведеного виконавчого провадження кількох рішень щодо одного боржника
 - **приватний виконавець не зобов'язаний передавати виконавчий документ** чи виконавче провадження для виконання тому державному чи приватному виконавцеві, який перший відкрив виконавче провадження щодо боржника, для виконання кількох рішень щодо одного боржника у рамках зведеного виконавчого провадження
- постанова від 05 грудня 2018 року у справі № 904/7326/17 (провадження № 12-197гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78534731>
- **Окрема думка суддів ВП ВС Лященко Н. П., Прокопенка О. Б., Ситнік О. М.** – положення статті 30 Закону України «Про виконавче провадження» необхідно сприймати як єдиний змістовно-логічний масив норм, спрямований на реалізацію головної ідеї цієї статті - існування єдиного зведеного виконавчого провадження у разі виконання кількох виконавчих документів про стягнення коштів з одного боржника

Виключна правова проблема

- правова проблема щодо строку на оскарження рішень та дій/бездіяльності органів виконавчої служби (10 робочих або календарних днів)
- Позиція Великої Палати ВС:
 - під час оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу ДВС або приватного виконавця, на виконанні яких перебуває виконавчий документ господарського суду, слід дотримуватися відповідних положень ГПК України, вміщених у розділі VI «Судовий контроль за виконанням судових рішень»
 - гарантовано право на звернення зі скаргою у строк 10 календарних днів, визначений пунктом «а» частини першої статті 341 ГПК України
- постанова від 13 березня 2019 року у справі № 920/149/18 (провадження № 12-297гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/80854638>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатись справа зі спору про видачу виконавчого документа на виконання рішення третейського суду, в якому учасником крім юридичних осіб є й фізична особа
- Позиція Великої Палати ВС:
 - оскільки вимога про стягнення заборгованості за договором, яка розглядалася третейським судом, одночасно до юридичної особи - позичальника та до фізичної особи - поручителя, то за суб'єктним складом сторін ця справа належить до юрисдикції загальних судів і підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства
- постанова від 23 травня 2018 року у справі № 910/22696/16 (провадження № 12-48гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74440166>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатись справа щодо оскарження постанов про стягнення виконавчого збору, винесених державним виконавцем
- Позиція Великої Палати ВС:
 - Закон України «Про виконавче провадження» встановлює спеціальний порядок судового оскарження рішення, дії чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо стягнення виконавчого збору та/або витрат на проведення виконавчих дій, згідно з яким відповідні спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів та підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства
- постанова від 16 травня 2018 року у справі № 921/16/14-г/15 (провадження № 12-93гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74660021>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатися скарга на бездіяльність казначейства щодо виконання рішення суду про стягнення коштів з бюджетної установи
- Позиція Великої Палати ВС:
 - спори, які виникають під час здійснення центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, своїх повноважень щодо виконання судових рішень, розглядаються адміністративними судами
- постанова від 31 жовтня 2018 року у справі № 905/2087/17 (провадження № 12-237гс18) <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/77801410>
- Окрема думка суддів ВП ВС Гудими Д. А., Данішевської В. І., Кібенко О. Р., Яновської О.Г. – казначейство не виконує жодних публічно-владних управлінських функцій, а на підставі судового рішення здійснює безспірне списання коштів органу місцевого самоврядування, тобто виконує рішення суду про стягнення коштів з бюджетної установи-боржника

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) має розглядатися скарга на дії та рішення ДВС щодо повернення виконавчого документа стягувачу без його прийняття до виконання
- Позиція Великої Палати ВС:
 - рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів ДВС щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ
 - особа набуває статусу сторони виконавчого провадження (як стягувач або боржник) з моменту видачі на її користь (в її інтересах) відповідного виконавчого документа. При цьому відкриття виконавчого провадження не впливає на наявність (або ж відсутність) такого статусу особи. Зміна найменування (типу) юридичної особи як сторони виконавчого провадження не потребує її заміни судом, а здійснюється постановою виконавця, якою змінюється назва відповідної сторони такого провадження

постанова від 24 квітня 2019 року у справі № 914/3587/14 (провадження № 12-34гс19)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/81691841>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства повинна розглядатися скарга товариства на оскарження діяльності ДВС під час виконання зведеного виконавчого провадження, у якому об'єднано виконання судових рішень, ухвалених судами за правилами різних юрисдикцій
- Позиція Великої Палати ВС:
 - оскільки чинним законодавством не врегульовано порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання зведеного виконавчого провадження, у якому об'єднано виконання судових рішень, ухвалених судами за правилами різних юрисдикцій, то відповідно до частини 1 ст. 287 КАС України такі спори відносяться до юрисдикції адміністративних судів та підлягають розгляду за правилами адміністративного судочинства.

постанова від 10 квітня 2019 року у справі № 908/2520/16 (провадження № 12-30гс19) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81360749>

Правові висновки
Великої Палати
Верховного Суду
у справах щодо
майнових спорів

Виключна правова проблема

- застосування статей 387, 388 ЦК України та статті 267 ЦК щодо початку перебігу позовної давності у правовідносинах про витребування майна з незаконного володіння
- Позиція Великої Палати ВС:
 - за наявності правових підстав для витребування майна від добросовісного набувача у відповідності до статей 387, 388 ЦК України, мають застосовуватися положення статті 267 ЦК України, згідно якої вплив позовної давності є підставою для відмови у позові
- постанова від 20 листопада 2018 року у справі № 907/50/16 (провадження № 12-122гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78129859>

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновок, викладений у постанові Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 01 серпня 2018 року у справі № 201/12550/16-ц (провадження № 61-19156св18)
 - при вирішенні спорів щодо набуття права власності за набувальною давністю, необхідним є встановлення, зокрема, **добросовісності та безтитульності володіння**; наявність у володільця певного юридичного титулу **унemoжливлює застосування набувальної давності**
- Позиція Великої Палати ВС:
 - **ВП ВС не відступила від висновку КЦС ВС** та зазначила, що за змістом частини першої статті 344 ЦК України **добросовісність особи має існувати саме на момент заволодіння нею чужим майном**, що є однією з умов набуття права власності на таке майно за набувальною давністю. Після заволодіння чужим майном **подаліше володіння особою таким майном має бути безтитульним**, тобто таким фактичним володінням, яке не спирається на будь-яку правову підставу володіння чужим майном. Володіння майном **на підставі певного юридичного титулу виключає застосування набувальної давності**
- постанова від 14 травня 2019 року у справі № 910/17274/17 (провадження № 12-291гс18)

Відступ від висновку щодо застосування норми права

- висновки, викладені у постановах Верховного Суду України від 15 травня 2013 року у справі № 6-37цс13, від 16 лютого 2012 року у справі № 6-81кс11 та від 23 листопада 2016 року у справі № 6-1943цс16
- для припинення права особи на частку у спільному майні **необхідно встановити наявність будь-якої із обставин, передбачених пунктами 1-3 частини першої статті 365 ЦК України за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї та попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду**
- Позиція Великої Палати ВС:
 - **ВП ВС не відступила від висновків ВСУ та зазначила, що для припинення права суб'єкта господарювання (юридичної особи) на частку у спільному майні на підставі позову іншого співвласника необхідно встановити наявність хоча б однієї з обставин, передбачених пунктами 1-3 частини першої статті 365 ЦК України, за умови, що таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника, та попереднього внесення позивачем вартості цієї частки на депозитний рахунок суду**

постанова від 18 грудня 2018 року у справі № 908/1754/17 (провадження № 12-180гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/78977551>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатись справа за позовом прокурора до виконавчого комітету про визнання незаконним та скасування рішення виконавчого комітету щодо **переоформлення службової квартири**, що знаходилась в оперативному управлінні прокуратури
- Позиція Великої Палати ВС:
- **спір щодо виключення квартири із числа службових є приватноправовим**, оскільки його вирішення впливає на права та обов'язки фізичних осіб, які користуються такою квартирою, а справи у таких спорах за суб'єктним складом сторін **не підлягають розгляду за правилами господарського судочинства**
- постанова від 26 червня 2018 року у справі № 909/971/17 (провадження № 12-151гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75042949>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого **виду судочинства (господарського чи адміністративного)** має розглядатись справа за позовом РВ ФДМУ до ПАТ та ФОП про визнання недійсним договору майнового найму (оренди)
- Позиція Великої Палати ВС:
 - справи у спорах, що виникають під час здійснення ФДМУ (його регіональними відділеннями та представництвами) **повноважень власника державного майна у процесі приватизації підприємств, установ та організацій, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства**
 - приписи Закону України «Про приватизація державного майна» щодо **заборони передачі в оренду майна підприємства, що перебуває в процесі приватизації**, мають застосовуватися з урахуванням як загальних принципів господарювання, так і з огляду на приписи Закону України «Про управління об'єктами державної власності», якими **відповідні обмеження щодо розпорядження майном встановлено виключно для господарських організацій з корпоративними правами держави в їх статутному капіталі у розмірі понад 25 відсотків.**
- постанова від 30 травня 2018 року у справі № 926/4643/16 (провадження № 12-57гс18)
<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/74506044>

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи цивільного) має розглядатись справа за позовом первинної профспілкової організації державного підприємства про визнання недійсним рішення щодо визначення частки в майні державного підприємства
- Позиція Великої Палати ВС:
 - зважаючи на зміст позовних вимог щодо визначення частки в майні державного підприємства предметом спору є приватноправові, майнові відносини
 - трудовий колектив не є юридичною особою і не може брати участь у майнових відносинах; він не наділений процесуальною правоздатністю. Відповідно профспілка не може виступати представником трудового колективу у позовах про визнання права власності; вона має вважатись такою, що діє від власного імені як позивач. Оскільки відповідачем у цій справі є юридична особа – ДП, то за суб'єктним складом цей спір підлягає вирішенню в господарських судах

постанова від 23 травня 2018 року у справі № 910/9010/17 (провадження № 12-82гс18)
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/74376380>

Окрема думка суддів ВП ВС Лященко Н. П., Ситнік О. М. – фактично позов подала первинна профспілкова організація ДП не як суб'єкт господарських правовідносин, а як представник трудового колективу, тобто найманих працівників. Тому спір підлягає розгляду в порядку цивільного судочинства

Визначення юрисдикції судів

- у порядку якого виду судочинства (господарського чи адміністративного) мають розглядатися спори про визнання недійсними рішення міської ради щодо повернення приміщень комунальної власності територіальної громади міста Києва із сфери управління державних установ і організацій
- Позиція Великої Палати ВС:
 - справи у спорах, що виникають під час здійснення органом місцевого самоврядування повноважень власника комунального майна щодо його використання, підлягають розгляду за правилами господарського судочинства
 - майно комунальної власності не може передаватися в оперативне управління підприємствам, установам, організаціям, які не були утворені відповідним органом місцевого самоврядування та не знаходяться в його підпорядкуванні
 - постанова від 22 січня 2019 року у справі № 910/12224/17 (провадження № 12-147гс18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79958054>